

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE UNDER TODAY

У статті розглянуто сучасний стан та актуальні проблеми вітчизняної банківської системи в умовах економічної та політичної нестабільності, реформування й інтеграції у світовий фінансовий простір. Доведено, що забезпечення фінансової безпеки банківської системи виступає одним із ключових компонентів національної безпеки держави. Розглянуті загрози зовнішнього та внутрішнього характеру, які мають вплив на фінансову безпеку банківської системи. Досліджено динаміку основних показників діяльності банківської системи протягом 2014–2019 років (кількість працюючих банків, основні показники структури активів банківської системи та результати діяльності) та проаналізовано їхній вплив на фінансову безпеку українських банків. Зроблено висновок, що фінансова безпека банківської системи є необхідною умовою для її динамічної, стабільної та ефективної діяльності і фінансової безпеки України загалом, а результати оздоровлення банківської системи значною мірою залежатимуть від упровадження ефективного механізму управління зовнішніми та внутрішніми ризиками і здатності банківських установ їх мінімізувати.

Ключові слова: фінансова безпека, банківська система, зовнішні та внутрішні загрози, доходи банків, витрати банків, національна безпека, банки, фінансова стійкість.

В статье рассмотрено современное состояние и актуальные проблемы отечественной банковской системы в условиях экономической и политической нестабильности, реформирования и глобализации в мировое экономическое пространство. Доказано, что обеспечение финансовой безопасности банковской системы выступает одним из ключевых компонентов национальной безопасности государства. Рассмотрены угрозы внешнего и внутреннего характера, которые влияют на финансовую безопасность банковской системы. Исследована динамика основных показателей деятельности банковской системы в течение 2014–2019 годов (количество работающих банков, основные показатели структуры активов банковской системы и результаты деятельности) и проанализировано их влияние на финансовую безопасность. Сделан вывод, что финансовая безопасность банковской системы является необходимым условием для ее динамичной, стабильной и эффективной деятельности и финансовой безопасности Украины в целом.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банковская система, внутренние и внешние угрозы, доходы банков, расходы банков, национальная безопасность, банки, финансовая устойчивость.

УДК 336.717

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-91>

Пасічник І.В.

к.е.н., доцент

Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Курочкін С.А.

студент

Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

The article considers the current state and current problems of the domestic banking system in the context of economic and political instability, reform and globalization into the global economic space. It is proved that ensuring the financial security of the banking system is one of the key components of the national security of the state. The risks that are divided into external and internal are analyzed. In turn, external risks include: macroeconomic, political, legal, country and inflation risk, and internal financial (price and non-price) as well as functional. Threats of an external and internal nature that affect the financial security of the banking system are considered. The dynamics of the main indicators of the banking system during the period 2014–2019 (the number of working banks, the main indicators of the structure of the assets of the banking system and the results of operations) was studied and their impact on financial security was analyzed. Namely, the dynamics of the number of operating banks, the dynamics of the main indicators of the structure of assets of the banking system, the dynamics of the results of operations, as well as the impact of banks with Russian capital, and especially with the state, are analyzed. It is concluded that the financial security of each individual bank is one of the most important components of the financial security of not only the domestic banking system, but also the national economy as a whole. The current situation with the financial security of the Ukrainian banking system is formed not only under the influence of factors of a social, political and economic nature, but also under the influence of general economic stability, since it is part of the general economic complex, directly interacts with the state economy and plays a significant role in economic processes. The results of the banking system recovery largely depend on the introduction of an effective mechanism for managing external and internal risks and the ability of banking institutions to minimize them, which will help establish financial stability in the banking services market, and thereby financial security.

Key words: financial security, banking system, internal and external threats, bank revenues, bank expenses, national security, banks, financial stability.

Постановка проблеми. Економічна та політична ситуація, що склалася в Україні, суттєво впливає на ефективне функціонування економіки країни, рівень розвитку якої значною мірою визначається рівнем розвитку вітчизняної банківської системи та її стану.

Банківська система – це «кровоносна система» будь-якої держави та одна з найважливіших складових частин сучасної ринкової економіки, від стабільного та динамічного функціонування якої залежить не лише розвиток сфери банківських послуг, а й соціальний та економічний розвиток держави.

Процеси, які спостерігаються у вітчизняній банківській системі на сучасному етапі її розвитку, а саме погіршення ліквідності та фінансо-

вої стійкості банків, скорочення їхньої ресурсної бази та посилення конкуренції, загострюють актуальність питання забезпечення фінансової безпеки банків, а тим самим банківської системи загалом, в умовах зростаючої відкритості економіки держави і послідовної її інтеграції у світове господарство.

Ця ситуація зумовлена впливом чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, які роблять її мінливою та вразливою, що спричиняє недовіру населення. Саме тому проблема забезпечення фінансової безпеки банківської системи є доволі актуальною і має розглядатися як системоутворюючий елемент нейтралізації структурних дисбалансів економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику оцінювання та забезпечення фінансової безпеки банківської системи досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці та фахівці, такі як О.І. Барановський, М.Р. Барилюк, О.Б. Васильчишин, С.В. Добринь, І.Б. Убілава, О.П. Кириленко, В. Гамза, О.В. Стащук, І. Шумпетер, О.А. Сергієнко, Д.В. Шиян, І.М. Чуйко, Я.Ю. Солдатова та багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених фінансовій безпеці банківської системи, не досить уваги приділено питанню впливу та ідентифікації загроз, що впливають на функціонування банківських установ.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є виокремлення чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на фінансову безпеку банківської системи, та дослідження зміни показників банківської діяльності під їхнім впливом.

Виклад основного матеріалу. Банківська система будь-якої держави, особливо тієї, яка перебуває в кризовому стані, незалежно від її економічної моделі та організації суспільних відносин, відіграє провідну роль у забезпеченні руху грошових потоків, тим самим створюючи базові передумови суспільного відтворення. Саме від того, наскільки високим є рівень фінансової безпеки банківської системи, залежить не лише ефективність її функціонування та економічна стабільність суспільства, але й фінансова міцність та національна безпека держави.

Ґрунтовне дослідження суті фінансової безпеки проведено О.І. Барановським, який розглядає поняття фінансової безпеки банку як сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану банківської установи дії або обставини ліквідовані або зведені до такого рівня, за якого вони не можуть завдавати збитків функціонуванню банку, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, а також перешкоджати досягненню банком статутних цілей [1].

Розглядаючи питання ризиків, що притаманні банківській діяльності, більшість авторів визначають їхній безпосередній зв'язок із безпекою як окремої банківської установи, так і всієї банківської системи. З одного боку, збільшення ризикованості господарської діяльності приводить до зниження рівня фінансової безпеки об'єкта господарювання, а з іншого – надмірне уникання ризику провокує зниження ділової активності, що також робить його уразливим на фоні більш активних учасників конкурентного ринку. Таким чином, фінансова безпека банку, банківської системи і країни загалом залежить не від кількості економічних ризиків, а від правильної політики прийняття управлінських рішень у змінних умовах сучасного

ринку. Найбільш точна класифікація ризиків надається Л.О. Примостокою у [2] під час їх розподілу з погляду джерел виникнення та можливостей управління. Так, автор поділяє ризики на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх ризиків належать: макроекономічні, політичні, правові, ризик країни та інфляційний. Внутрішні поділяються на:

1) фінансові:

– цінові (валютний, відсотковий, фондовий, зміни цін на нематеріальні інструменти, зміни цін на немонетарні інструменти);

– нецінові (кредитний ліквідності, кредитний неплатоспроможності, варіабельності дохідності банку, окремих банківських портфелів);

2) функціональні: операційний, технологічний, стратегічний, зловживань, трансакції та документарний.

Формування економіки ринкового типу в умовах посилення впливу макроекономічної нестабільності спричиняє появу нових та посилення впливу наявних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру. Вплив загроз зовнішнього середовища на вітчизняну банківську систему неможливо контролювати, а також неможливо впливати на них, оскільки вони пов'язані з процесами глобалізації, поглибленням фінансової кризи та конкуренції, на відміну від загроз внутрішнього характеру, які перешкоджають процесу реалізації стратегічних напрямів розвитку банків із погляду прибутковості, однак на них можна впливати та мінімізувати.

Класифікацію системи загальних загроз внутрішнього і зовнішнього середовища, які здійснюють негативний вплив на банківську систему, було сформовано такими вченими, як І.І. Д'яконова та Д.В. Шиян, і вона вважається найпоширенішою та продуктивною в узагальненні джерел впливу (табл. 1) [3].

Отже, до зовнішніх загроз належать ті, які є результатом впливу зовнішнього середовища на діяльність банку, а внутрішні або є частиною внутрішнього середовища банку, або безпосередньо генеруються ним.

Найчастіше спостерігається взаємний вплив цих загроз, і нині банківська система перебуває у невизначеності та під їхнім значним впливом. Для відстеження загроз діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі й банків, використовують дослідження результатів їхньої діяльності.

Так, починаючи з 2014 року Національний банк України активно проводить політику реформування фінансового сектору, яка спрямована на три основні сфери – внутрішню трансформацію, реформу банківського сектору та розвиток фінансового сектору у широкому контексті [4]. Один із основних кроків, який упроваджує НБУ задля стабільності, гнучкості та безпеки фінансової системи, – це очищення фінансового сектору (рис. 1), суть якого полягає у функціонуванні на ринку стабільних бан-

ків, які б забезпечували збереження безпеки та рівня довіри до вітчизняної банківської системи.

Можна побачити, що протягом аналізованого нами періоду кількість діючих банків скоротилася більш ніж у 2 рази, що певним чином свідчить про те, що регулятор в особі НБУ намагається залишити на ринку банківських послуг стійкі та надійні банківські установи задля забезпечення фінансової стійкості, а тим самим – фінансової безпеки банківської системи.

Варто зазначити, що на фінансову безпеку банківської системи України досить сильно впливають банки з іноземним капіталом, а особливо банки з державним російським капіталом, які досить часто використовуються для політичного та економічного тиску.

Для того щоб проаналізувати сучасний стан фінансової безпеки вітчизняної банківської системи, насамперед необхідно розглянути активи банківської системи України (рис. 2), оскільки проблемним залишається питання обсягів проблемних кредитів, а передусім неякісних кредитів, які негативно впливають на ліквідність та фінансову стійкість кожного окремого банку і банківської системи загалом та на їхню фінансову безпеку.

Структуру активів банку станом на 01.01.2019 р. порівняно з 01.01.2018 р. показує, що кредити надані (01.01.2019 – 1 118 860 млн. грн., порівняно з аналогічним періодом – 1 036 745 млн. грн.) становлять основну частину активів банківської системи (01.01.2019 – 1 359 703 млн. грн., порівняно з 01.01.2018 – 1 333 831 млн. грн.) [5]. Оскільки кредитні операції становлять основну частину активів банківської системи, слід зазначити, що є можливість виникнення кредитного ризику, який може суттєво вплинути на діяльність кожного окремого банку і банківської системи загалом.

Ці тенденції негативно впливають на результати фінансової безпеки банків, породжують певні труднощі для позичальників та кредиторів, провокують недовіру до банківської системи з боку населення та ускладнюють діяльність з організації та управління банком. Ця ситуація чинить значний дестабілізуючий вплив на функціонування економіки України загалом, та банківської системи зокрема.

Ще одним фактором функціонування установи банку та забезпечення її фінансової безпеки виступає рівень прибутковості банківської діяльності.

Прибуток банку свідчить про стійке перевищення доходу від його активних операцій та

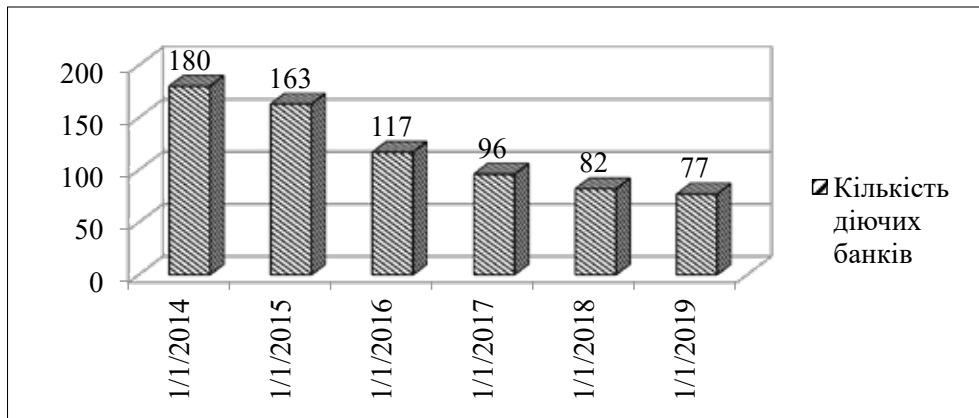

Рис. 1. Динаміка кількості діючих банків

Джерело: складено авторами за [5]

Таблиця 1

Узагальнення загроз фінансовій безпеці банківської системи [3]

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
– ринкові ризики і глобальні банківські кризи; – кризовий стан економіки; – політична нестабільність у державі; – відсутність або недосконалість основних законодавчих актів; – невідповідність між правовою базою і реальною ситуацією; – інфляція; – значні коливання курсу національної валюти щодо інших валют; – відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики; – низький рівень довіри до банків.	– недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; – недотримання банком показників ліквідності, та встановлених НБУ нормативів; – зловживання і некомпетентність службовців банку; – слабкість маркетингової політики банку; – низький рівень залучення іноземної валюти і готівки в національній валюті, що є в населення.

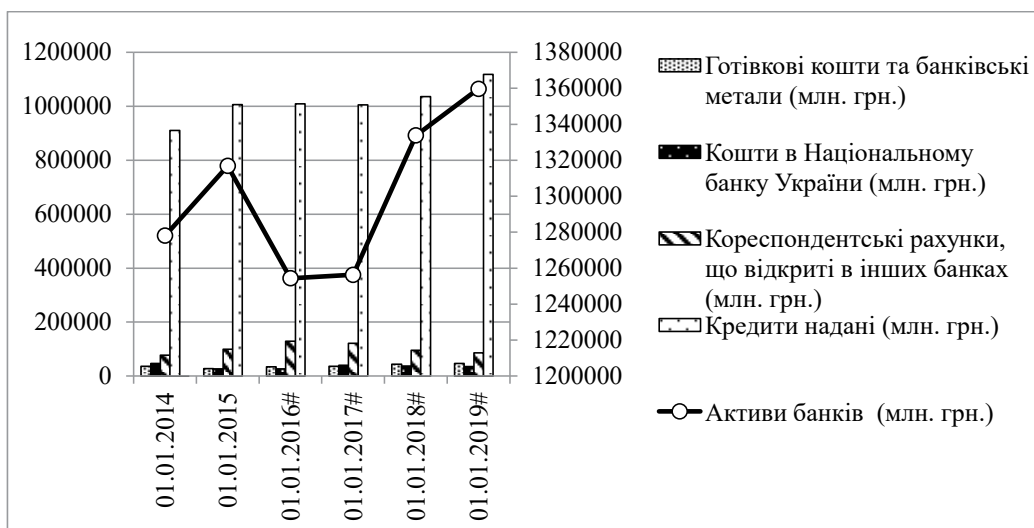

Рис. 2. Динаміка основних показників структури активів банківської системи

Джерело: складено авторами за [5]

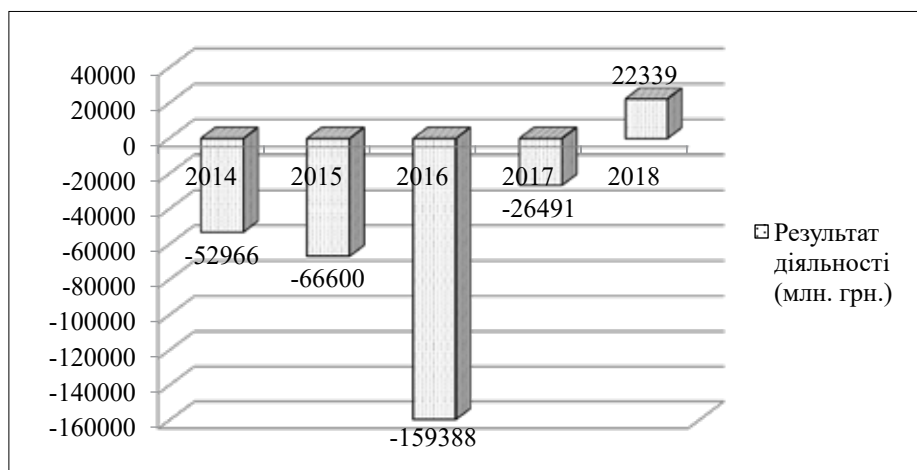

Рис. 3. Динаміка результатів діяльності банківської системи

Джерело: складено авторами за [5]

ціни, яку сплачує установа банку за мобілізацію фінансових ресурсів для їх проведення. Достатній рівень прибутковості забезпечує ефективне та динамічне функціонування банку в багатьох напрямках його діяльності. Також слід зазначити, що, як і на будь-який показник діяльності банківської системи, на динаміку доходів впливають певні фактори, які відображаються на результаті.

Після збиткових для банківської системи 2014–2017 років у 2018 році фінансовий результат банків становив 22 339 млн. грн. (рис. 3), що свідчить про покращення стану фінансової безпеки банківської системи за рахунок активізації банками кредитування, зниження банками відсоткових ставок закладами громадян упродовж більшої частини року і значного зменшення обсягів формування резервів [6].

Отже, політика, щодо банківської системи має полягати в тому, щоб зменшити перелік ризиків, а тим самим і їхній вплив на неї задля сприяння підвищенню стабільності на фінансових ринках; посиленню захисту грошових коштів суб'єктів господарювання; посиленню послідовності правил для кредитних установ. Усі ці правила мають посприяти встановленню на ринку банківських послуг фінансової стійкості, а тим самим фінансової безпеки.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, таким чином можна дійти висновку, що фінансова безпека кожного окремого банку виступає однією з найважливіших складових частин фінансової безпеки не лише вітчизняної банківської системи, а й національної економіки загалом.

Ситуація, що склалася з фінансовою безпекою української банківської системи, формується не

лише під впливом факторів соціального, політичного та економічного характеру, а й під впливом загальноекономічної стабільності, оскільки вона є частиною загальноекономічного комплексу, що безпосередньо взаємодіє з економікою держави та відіграє значну роль в економічних процесах.

Результати оздоровлення банківської системи значною мірою залежатимуть від упровадження ефективного механізму управління зовнішніми та внутрішніми ризиками і здатності банківських установ їх мінімізувати.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 9. С. 17–23.
2. Примостка Л.О. Економічні ризики в діяльності банків. *Банківська справа*. 2004. № 3. С. 16–23.
3. Лісняк А.Є. Чинники фінансової безпеки банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 3(30). С. 77–82.
4. Два роки Реформи фінансового сектору *Офіційний сайт Національного банку України* : веб-сайт. URL: <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=33202034> (дата звернення: 19.11.2019).
5. Основні показники діяльності банків України *Офіційний сайт НБУ* : веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення: 19.11.2019).
6. Прибуток українських банків досяг історичних максимумів за 2018 рік *Офіційний сайт 5 Каналу* : веб-сайт. URL: <https://www.5.ua/ekonomika/prybutok-ukrainskykh-bankiv-dosiah-istorychnykh-maksymumiv-za-2018-rik-186191.html> (дата звернення: 19.11.2019).

REFERENCES:

1. Baranovskiy O. I. (2014) Spetsyfika finansovoi bezpeky v bankivskii sferi. [Specifics of financial security in the banking sector]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 9, pp. 17–23.
2. Prymostka L. O. (2010) Ekonomichni ryzyky v diialnosti bankiv [Economic risks in the activities of banks]. *Bankivska sprava*, no 3, pp. 16–23.
3. Lisnjak A.Je. (2017) Chynnyky finansovoji bezpeky bankiv. [Factors of financial security of banks]. *Univertsytetu bankivskojji spravy*, no. 3(30), pp. 77–82.
4. Dva roky Reformy finansovoho sektoru *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy* : Available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=33202034> (accessed 11 November 2019).
5. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy *Ofitsiynyi sait NBU* : Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (accessed 11 November 2019).
6. Prybutok ukrainskykh bankiv dosiah istorychnykh maksymumiv za 2018 rik *Ofitsiynyi sait 5 Kanalu* : Available at: <https://www.5.ua/ekonomika/prybutok-ukrainskykh-bankiv-dosiah-istorychnykh-maksymumiv-za-2018-rik-186191.html> (accessed 11 November 2019).

Pasichnyk IrynaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor
Kharkiv Educational and Scientific Institute
State Higher Educational Institution "Banking University"**Kurochkin Serhii**

Student

Kharkiv Educational and Scientific Institute
State Higher Educational Institution "Banking University"**FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE UNDER TODAY**

The banking system is "the circulatory system" of any state and one of the most important components of a modern market economy, which depends not only on the development of banking services but also on the social and economic development of the state on the stable and dynamic functioning.

The processes observed in the domestic banking system at the present stage of its development, namely, deterioration of banks' liquidity and financial stability, reduction of their resource base and increased competition, exacerbate the urgency of ensuring the financial security of banks, and thus the banking system as a whole, in the conditions the increasing openness of the state's economy and its consistent integration into the world economy.

Since 2014, the National Bank of Ukraine has been actively pursuing a policy of financial sector reform that focuses on three main areas – internal transformation, banking sector reform and financial sector development in a broad context.

During 01.01.2014–01.01.2019 the number of operating banks decreased more than 2 times, which in a way indicates that the regulator in the person of the NBU is trying to keep stable and reliable banking institutions in the market of banking services, in order to ensure financial stability, and thus the financial security of the banking system.

Also, the financial security of the banking system of Ukraine is strongly influenced by banks with foreign capital, and especially banks with state Russian capital, which are quite often used for political and economic pressure.

The current state of financial security of the domestic banking system is primarily characterized by the assets of the banking system of Ukraine. As credit operations make up the bulk of the banking system's assets (as of 01.01.2019), it should be noted that there is a potential for credit risk, which can significantly affect the activity of each individual bank, and thus the banking system as a whole.

The dynamics of banking system performance during 2014–2018 showed that after the losses for the banking system 2014–2017, in 2018 the financial result of banks amounted to UAH 22339 million, which indicates an improvement in the financial security of the banking system due to the activation of banks lending, a reduction in banks' interest rates on deposits for most of the year, and a significant reduction in reserves.

Thus, the situation with the financial security of the Ukrainian banking system is shaped not only by the influence of social, political and economic factors, but also by the influence of the general economic stability, as it is part of the general economic complex, which directly interacts with the state economy and plays a significant role in the economic processes.

The results of improving the banking system will depend to a large extent on the implementation of an effective mechanism for managing external and internal risks and the ability of banking institutions to minimize them.